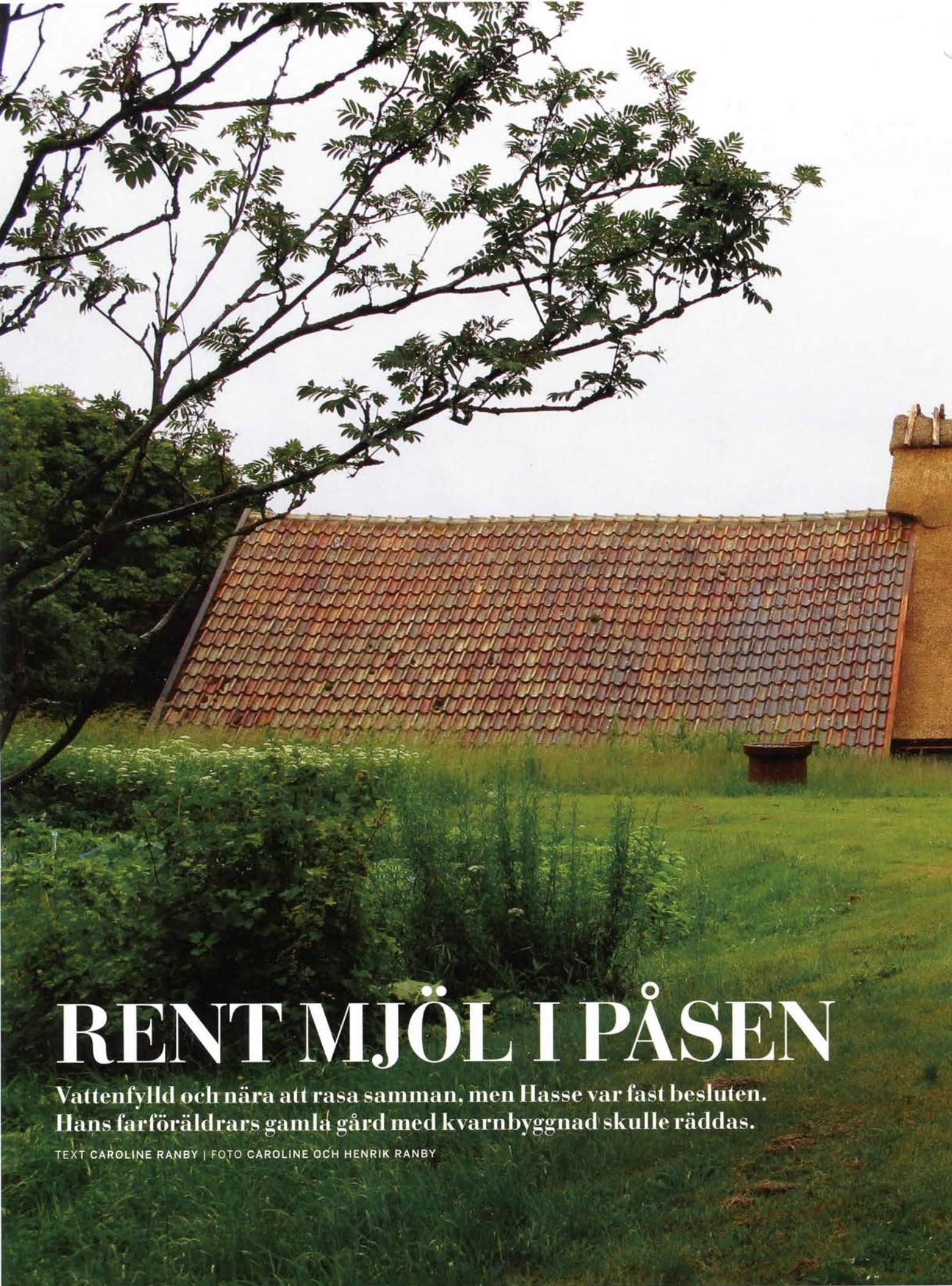

RENT MJÖL I PÅSEN

Vattenfylld och nära att rasa samman, men Hasse var fast besluten.
Hans farföräldrars gamla gård med kvarnbyggnad skulle räddas.

TEXT CAROLINE RANBY | FOTO CAROLINE OCH HENRIK RANBY

En smal grusväg leder fram till Vattenmøllan, en tegelklädd kvarnbyggnad med halmtäckt tak. Till vänster ligger den igenfyllda kvarndammen.

Flädern hade letat sig in genom sprickor i mjölnarbostaden och i den vattenfyllda kvarnbyggnaden simmade grodor omkring. Utgångsläget var knappast gott när Hasse Hansson äntligen fick köpa tillbaka sina farföräldrars möllaregård på Kullahalvön i norra Skåne. Men köpet blev början till räddningen för 1700-talskvarnen som höll på att falla samman.

Få gårdar har ett så naturskönt och dramatiskt läge som gården Vattenmøllan, belägen i byn med samma namn. I väster breder de betade strandängarna ut sig med grånade stengården. Här spelar klockgrodorna medan strandskatorna pipande flyger sina runder. I norr möter en vidunderlig ♦♦

”Utan det antikvariska underlaget hade jag aldrig klarat att renovera gården.”

forts.

utsikt mot det majestätiska Kullaberg och dess blinkande fyr medan havet är allestädes närvarande, vare sig det häver sig i blida tröga dyningar eller fräser i en ilsken höststorm som mättar luften med salt.

– Här blir fårköttet som godast. Det är det salta betet som gör det, säger Nisse Länsberg, som bor på en av gårdarna i byn.

Den lilla byn består av endast tre gårdar, två fyrlängade, typiskt nordvästskånska gårdar uppförda i korsvirke och gråsten med en rödfärgad loge vardera. Och så Vattenmöllan, längst i söder vid den porlande kvarnbäcken där laxen går upp.

Till stor del var det slumpen som avgjorde att Hasse Hansson för drygt tio år sedan blev ägare till Vattenmöllan, hans farmors och farfars gård. Hasse hade ofta besökt platsen och sett hur det tomma huset förföll allt mer.

– Det skar i hjärtat att se det.

När föregående ägare bestämde sig för att sälja jobbade Hasse som tandläkare utomlands och var ovetande om vad som skedde. Men en av grannarna i byn, Nils-Erik Nilsson, hade sett annonsen och slog fast: ”Möllan ska Johans påg ha!” Grannen sökte rätt på Hasse, som var intresserad. Nils-Eriks envishet blev det första viktiga steget mot möllaregårdens räddning.

Hasse stod nu inför en nästan övermäktig uppgift. Vattenmöllan hade stått obebod i omkring 40 år och var i bedrävligt skick,

I kvarnens inre börjar kvarnstolen återfå sin forna form. Här ses renoverade stolpar av rejäla dimensioner, en skarvad och en ny.

även om den hade räddats från förstörelse genom att förra ägaren lagt ett skyddande plåttak på och rivit ut det svampangripna golvbjälklaget. Kvarnhuset, en gråstensbyggnad sammanbyggd med boningslängan, saknade takbjälkar vilket gjorde en av väggarna instabil och på väg att rasa. Invändigt hängde resterna av kvarnstolen lösa och större delen av byggnaden stod i meterdjupt vatten.

Stallet från 1930-talet hade tidigare gjorts om till fritidshus på 1960-talet. Det var beboeligt men i behov av renovering. Därtill fanns ett uthus i relativt gott skick.

– När jag stod där på gårdsplanen som ny-

bliven ägare och såg allt detta fick jag kalla fötter, berättar Hasse. Tänk om kvarnen rasade! Skulle jag bli skyldig att bygga upp den då? Hur skulle jag klara alla dessa byggnader?

För att snabbt få ett fungerande hus bestämde sig Hasse för att först åtgärda det gamla stallet. Han tog sedan hjälp av antikvarier som tog fram ett åtgärdsförslag för huset. Med det som underlag jobbade en arkitekt vidare och ledde renoveringsarbetet.

– Utan det antikvariska underlaget hade jag aldrig klarat det, menar Hasse.

HAN HADE DOCK turen att äga ett hus som var väl dokumenterat både i litteratur och i olika arkiv, bland annat genom fotografier och gamla syneprotokoll.

Ett antikvariskt dilemma var vilken tid som skulle bevaras eftersom bostadshuset hade renoverats och delvis förändrats på 1930-talet. Då hade bland annat den gamla bakugnen rivits ut, förstugan flyttats och fönstersättningen ändrats. Men Hasse valde att behålla 1930-talets planlösning och fönstersättning, det var det utseende han mindes.

Mjölnerbostaden var panelklädd men fotografier från 1920-talet visade att det då hade faluröd locklistpanel mot väster och norr medan östra fasadens korsvirke låg bart.

– Så vill jag att det skulle se ut igen.

PANELEN PLOCKADES BORT och korsvirkestommen därunder visade sig vara i gott skick. I princip var det bara syllarna som behövde bytas. Korsvirkesfacken var delvis fyllda med tegel men till största delen med lerklining som den skånska traditionen bjuder. Facken renoverades och vitkalkades medan korsvirkestimringen och locklistpanelen ströks med Falu rödfärg. De gamla fotografierna visade att fönstren varit målade i en tämligen ljus färg, dock inte vit. Eftersom många fönster hade bytts ut fanns inga färgspår kvar.

– Vi lät måla fönstren i guldockra som passar fint till falurött, berättar Hasse.

Liksom de flesta äldre skånska hus har Vattenmöllan också en oinredd vind.

– Eftersom den är så pass stor ville jag ➡

Renoveringen av bostaden går mot sitt slut. Locklistpanelen är rödfärgad och de nya fönstren målade i guldockra och grått. Halm-täckningen är påbörjad och den nya skorstenen uppmurad. Kvarnbyggnadens gråstensmurar är renoverade, ny tjärstruken port och dörr har tillkommit och tegeltaket är omlagt.

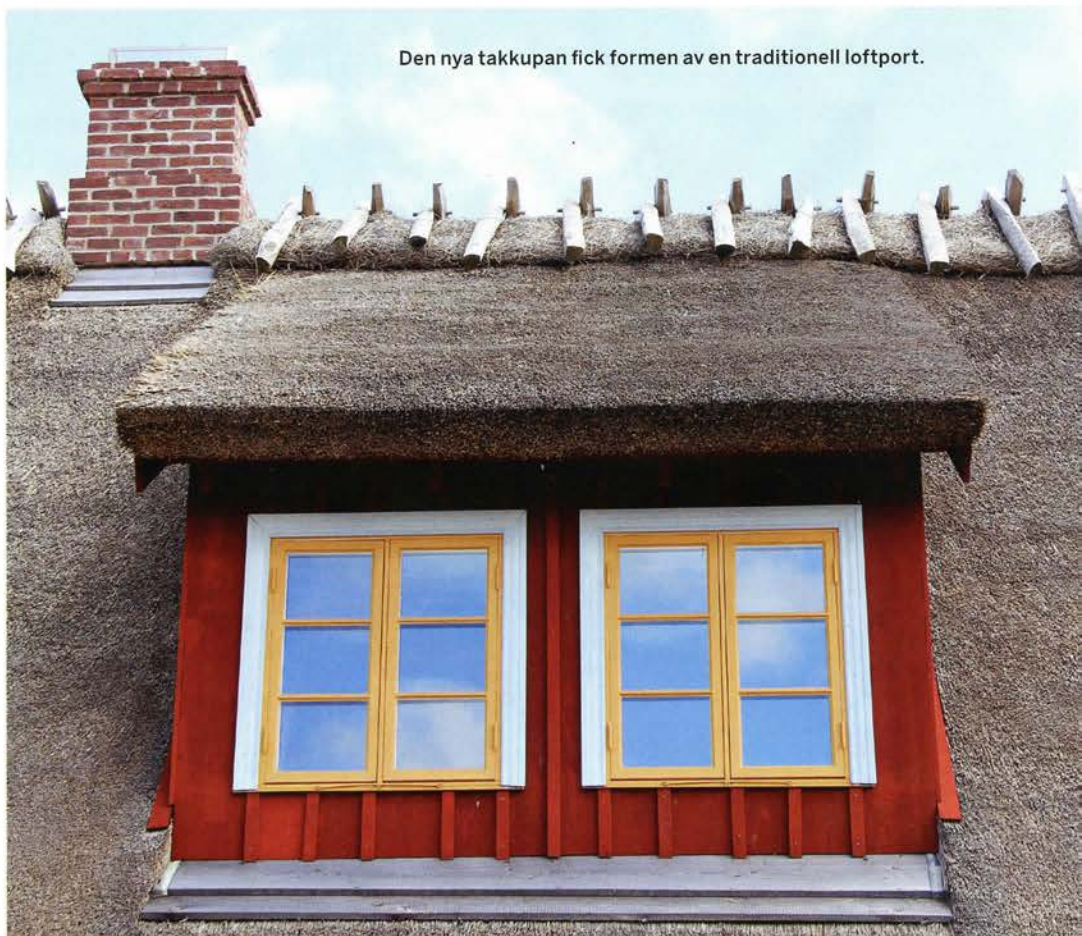
Ena gavelröset bjöd på en överraskning. Under panelen fanns rester av spånbeklädnad. Denna detalj bevarades och nya spån spikades på gavelröset och ströks med Falu rödfärg.

MER OM VATTENMÖLLAN

Hasses familj har varit mjölnare i Vattenmöllan ända sedan 1600-talet. Kvarnen ägdes av Krapperups gods som fortfarande äger de två andra gårdarna i byn. Första gången byn Vattenmöllan omnämns skriftligt är 1629 och det nuvarande kvarnhuset i gråsten byggdes 1758. Möllarebostaden, som är en korsvirkesbyggnad, uppfördes kring 1840. Den ersatte då ett äldre hus på samma plats och det har även funnits andra byggnader som hört till gården, som rivits under 1900-talet. Vattenmöllan var under flera sekel en viktig del i Krapperups ekonomi. Hit kom traktens bönder för att mala sin säd mot en avgift. Under 1800-talet fick godset en effektivare och större väderkvarn och så småningom blev Vattenmöllan överflödig. Kvarndriften lades ner 1897, varefter möllaregården drevs som ett mindre jordbruk fram till 1900-talets mitt. Då lämnade Hasses farföräldrar stället som de sista arrendatorerna. Kort därefter friköptes Vattenmöllan från Krapperup och blev sommarbostad.

Den nya takkupan fick formen av en traditionell loftport.

forts.

göra om den till bostadsrum, berättar Hasse.

För att få in ljus byggdes en fönsterkupa och i gavelröstena lät man ta upp diskreta fönster.

– Vi hittade rester av spånbeklädnad där bostadshuset och kvarnbyggnaden är sammanbyggda. Därför fick ena gaveln nya, rödfärgade spån.

Det senare lagda plåttaket ersattes med halmtäckning som huset ursprungligen haft och den tegelmurade skorstenen fick traditionell utformning med rejäl sockel och utkragning upptill.

Inne i boningshuset har nytt golvbjälklag lagts in, och ett nytt brädgolv. Köket och ➤

OVAN VÄNSTER: Trots den fuktiga kvarnmiljön visade sig större delen av ektrimret vara kärnfriskt och stenhårt. Man beslutade därför att fasaden skulle återfå det utseende den har på fotografier från 1920-talet. Den igensatta dörröppningen togs inte upp, men en dörr rekonstruerades utvändigt med fotografierna som ledning. Till höger om dörren har funnits en äldre och lägre dörröppning.

OVAN HÖGER: Östra fasadens syll byttes och fackens fyllningar lagades. Innanför korsvirkestimran ses en förskälning av tegel, en påmurning av innerväggarna. Det var en vanlig isoleringsmetod i början av 1900-talet och gjordes vid en större renovering på 1930-talet.

Behöver du måla om fönstren eller fasaden på ditt hus?

Moderna vattenlösliga färger klarar inte av virkets rörelser, resultatet blir att färgen spricker och flagnar av från underlaget.

Har färgen börjat flagna eller ännu värre, har du hittat röta? Då har du målat med fel sorts färg.

Lösningen är linoljefärg

Linoljefärg har nämligen en egenskap som är helt unik. Till skillnad från moderna färgtyper som alkyd- och plastfärger så tränger linoljefärgen in i virket och förenar sig med det. Därför bildas ingen hinna på ytan och färgen flagnar inte av.

Resultatet blir att du får ett hus som på lång sikt kräver mindre underhåll. Med andra ord, linoljefärg vårdar underlaget.

Intresserad? Gå in på www.ottossonfarg.com, där hittar du adressen till din närmsta återförsäljare. På vår hemsida har vi också lagt upp flera instruktionsfilmer om hur du bäst underhåller ditt hus med linoljefärg.

Gunnar Ottosson
färgmakare

OTTOSSON
FÄRGMAKERI
AB

förstugan har tegelgolv. De gamla takbjälkarna kunde bevaras, med någon enstaka utbytt del.

– Takbjälkarna har inte klätts in så att spårren efter gamla innerväggar ska kunna synas. Man ser tydligt urtagen för korsvirkets stolpar och hål för väggfyllningarnas stakar, alltså de pinnar mot vilka lerkliningens fästes, berättar Hasse.

De gamla handhyvlade takbrädorna är också bevarade och har fått ett nytt lager limfärg.

– Alla spegeldörrar finns kvar med kammarlås och allt, säger Hasse.

MEN DEN STÖRSTA utmaningen var egentligen den gamla kvarnen. Vad gör man med en byggnad som är överflödig, men som är gårdens själva själ? Lösningen hittade Hasse i en ideell förening, Föreningen Vattenmöllans Vänner, som består av lokalt verksamma antikvarier, arkitekt, kulturintendent, byggnadsvårdare och ett antal eldsjälur som tyckte det var viktigt att rädda traktens sista vattenkvarn. De mest akuta åtgärderna kunde göras med ideellt arbete, bidrag från länsstyrelsen och privata kulturstiftelser samt god kontakt med kunniga hantverkare.

– Vi började med att rensa själva kvarnrännan så att vattnet kunde rinna ut ur byggnaden. De delar av murverket som höll på att rasa murades om.

Tre stycken tio meter långa furubjälkar som skulle binda samman byggnaden lades in och man återskapade den gamla portöppningen mellan kvarnrännan och hjulgraven, alltså där de två stora kvarnhjulen haft sin plats.

– Vi lyckades rädda de sista delarna av kvarnstolen, och loftet där kvarnstenarna stod rekonstruerades.

FORTFARANDE ÅTERSTÅR MYCKET arbete men mjölnarbostaden och vattenkvarnen är räddade och med lite fantasi kan man ana hur det en gång såg ut här. Då, när mjölnaren satte kvarnverket i rörelse och dammande mjölsäckar fylldes.

Vattenkvarnen visas för allmänheten vid några tillfällen per år och det långsiktiga målet är att kvarnhjulen en dag åter skall snurra i Vattenmöllan. Läs mer på Föreningen Vattenmöllans vänners hemsida www.vattenmollan.se. ●

Interiören håller på att färdigställas. Nytt skurgolv har lagts, eftersom det gamla fick rivas ut efter svampangrepp. Dörrarna och fodren är däremot de gamla som målats med ljusgrå linoljefärg. De profilerade golvlisterna väntar på att spikas på plats. De bevarade, handhyvlade takbrädorna av varierande dimensioner har renoverats och målats med limfärg. Urtag och hål i bjälkarna avslöjar förändringar i planlösningen.

Vackrare arbetsplats är svår att finna! Taktäckarna hade anslående utsikt mot Kullaberg och de betade strandängarna söder om Mölle när de lade halmtak på Vattenmöllans möllarebostad.

